

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

תוכן

- א. לאתויי ליחכה נירו וסכסכה אבניו.....1
- ב. אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גנו ונפלו ברוח מצויה והזיקו ... בהדי דקא אזלי קא מזקי היינו אש ... בתר דנייחי ... היינו בור.....2
- ג. דאפקרינהו ... שכה אחר מעורב בהן.....4
- ד. בור המתנגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה ... שאין מעשיו גרמו לו.....4
- ה. כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן וגורפיין מערותיהן בימות החמה אין להם רשות בימות הגשמים יש להם רשות אף על פי שברשות אם הזיקו חייבים לשלם.....6
- ו. הכותל והאילן שנפלו לרה"ר והזיקו פטור מלשלם נתנו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו בתוך הזמן והזיקו פטור לאחר הזמן חייב.....8
- ז. לא בא הכתוב אלא לגבות לנזקין מן העידית ... שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמוזיק ... בדמוזיק שיימינן.....10
- ח. דנגח תורא דידן לתורא דהקדש שור רעהו אמר רחמנא ולא שור של הקדש.....11
- ט. הרי עלי מנה לבדק הבית ... לא יהא אלא בעל חוב.....11

דף ו.

א. לאתויי ליחכה נירו וסכסכה אבניו

כתיב¹ (שמות כב פסוק ה) **פִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמִצָּאָה קָצִים וְנֶאֱכַל גְּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה וְלֹא כְּתִיב כִּי יִבְעַר אִישׁ אִישׁ אוֹ יִדְלִיק אִישׁ אֵשׁ, אֵלֶּא תֵצֵא אִפִּילוּ מִעֲצֵמָה מִשְׁמַע שְׂמִדְלִיק בְּתוֹךְ שְׁלוֹ, וְהוֹלֵךְ בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבִירוֹ, אִפִּילוּ לֹא שִׂרְפָה אֵלֶּא עֲצֵיו וְאֲבָנָיו² אוֹ לִיחְכָה אֶת חֲרִישַׁת הַשָּׂדֶה, אִף עַל גַּב שֶׁהוּא דֹבַר שְׂאִינוֹ רְאוּי לֹו לִישְׂרָף, חַיִּיב לְשַׁלֵּם הַכֹּל, דְּכִתִּיב אוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁהוּא מִיּוֹתֵר דֵּהֵא כִּבֵּר כְּתִיב גְּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה וְאִ"כ שֶׁדָּה לְמַה לִּי, אֵלֶּא לְרִבּוֹת אִפִּילוּ נִירוֹ וְהוּא שְׁלֹא הִרְחִיק כְּשִׁיעוֹר, אֲבָל אִם הִרְחִיק כְּשִׁיעוֹר וַיֵּצֵא וְהִזִּיק פְּטוֹר.**

¹ שו"ע ונו"כ תיח ב

² לשון הטור, או שליחכה נירו שהוא דבר "שאינו ראוי" לו, ובפרישה כתבתי שהאי "שאינו ראוי" לו קאי גם אאבניו וגם אעציו אם הן בענין שאינם ראויים לו. וקמ"ל, דאע"ג דכתיב ביה ונאכל לשון אכילה, ובהזיק שן נתבאר בסימן שצ"א סעיף ב' דאם אכל דבר הראוי לו ודרכו בכך נתחייב עליו בעליו נזק שלם, ואי לא הצי נזק, בכאן אפילו אינו ראוי לשרוף מתחייב עליו נזק שלם, וילפינן מיתורא דאו השדה דאפילו ליחכה נירו וה"ה נשרפו אבניו. סמ"ע שם ב

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

ב. אבנו סכינו ומשאו שהניחו בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו ... בהדי דקא אזלי קא מזקי היינו אש ... בתר דנייחי ... היינו בור

כבר התבאר לעיל דף ג: שכל³ הדומה לאש שהוא ממונו, כגון אבנו סכינו ומשאו⁴, או שאר תקלה שהניחם ברשותו או ברשות אחרת, ונפלו ברוח מצויה והזיקו בשעת נפילה או שהוא התחיל בנזק אף על פי שאינו ממונו ממש, והולך ע"י כח אחר למקום אחר ומזיק, ה"ז מתולדות האש, ומשלם נזק שלם.

וכל תקלה⁵ שהניח אדם ברה"ר⁶, כגון אבן או כלים⁷, בין שהפקירם ובין שלא הפקירם, והזיק בהם שור או אדם במקומם, ה"ז מתולדות הבור, וחייב נזק שלם, ופטור על מיתת אדם ועל הכלים, וכן השופך מים ברה"ר והוחלק בהם, או שנעשו רפש ומיט⁸.

אינו חייב בתקלה אלא כשהזיק בתקלה עצמה, כגון שנתקל באבן והזיק באבן, או אפילו נתקל בקרקע והזיק באבן, אבל אם נתקל באבן והזיק בקרקע עולם פטור⁹.

³ שו"ע ונו"כ תיח א

⁴ בדף נו ע"א כתב הרא"ה דאבנו סכינו ומשאו לא מיקרי חציו אלא כאש דממונו, ובש"מ בב"ק כתב בשם הרא"ה חידוש בעיקר דין אבנו סכינו ומשאו, שאינו חייב מדין אש אלא כשאין הרוח גורם אלא נפילתו, ובה אמרינן שנפילה ע"י הרוח הוי כאילו נפלו מידו לדעתו, והיינו שאין הרוח גורם בחזק המכה, אבל אם הרוח גרם שהאבן תזיק מחמת הרוח יותר ממה שהיו מזיקין אילו נפלו מידו מדעתו, לא שמענו שיתחייב באותו מותר שבא מחמת דחיפת הרוח, שבה אמרינן כאילו הרוח בלבד עושה, ולא דמי לאש שבה אחר מעורב בהולכתו

ועי' יש"ש פ' הכונס סימן כד. ועי' תוס' סנהדרין (דף עז ע"א ד"ה סוף) ובמהרש"ל ומהרש"א שם שלכאורה חלוקים בזה, ובחזו"א ב"ק סימן כ נראה שמחלק בין היתה כבר רוח מצויה בשעה שהניחם דמיקרי חציו, ואם אח"כ באה הרוח לא מיקרי חציו, ועי' בדבריו שם ד"ה תודיה ור"י,

⁵ שו"ע ונו"כ שם א

⁶ וכבר התבאר שאין שיעור לגובה תקלה ואין החילוק אלא בבור.

⁷ והרא"ש ריש ב"ק כתב בשם יש אומרים דכיון דאבנו סכינו ומשאו ילפינן גם מאש, אינו חייב אלא במה שהיב בשניהם (גם בבור וגם באש), ולפי"ז פטור גם בטמון, אבל הרא"ש הכריע שכל דיניו כבור וחייב על הטמון.

⁸ שו"ע ונו"כ תיב ה, וכתב הסמ"ע שם סק"ט דאיירי שהוחלק ונפל למקום שבו המים או הרפש ומיט, דאז הו"ל כקרקעית הבור וחייב אף בקרקע עולם, אבל הוחלק ונפל למחוז למקום המים, ה"ז כנתקל בבור ונפל אחורי הבור, וכן משמע בי"ש שכל שהזיק במקום שפיכת המים הו"ל כנתקל בבורו וחייב. ובשו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' קסו כתב בדעת רש"י שבכחו וניעו חייב אפי' נתקל בקרקע עולם.

⁹ שו"ע ונו"כ תיא א, שאינו אלא גרמא, והרמב"ן כתב בשם הירושלמי שגם בנתקל באבן ונשוף בקרקע חייב, וכתב החזו"א ב"ק סי' ב ס"ק יד שאם גם הקרקע הוא ממונו לא פטרינן ליה משום קרקע עולם, שהרי אפילו

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

וכאן התחדש שאפילו¹⁰ לא הניח¹¹ התקלה במקום שהזיק, אלא שהניח ברשותו במקום¹² שיכול ליפול ברוח מצויה, ונפל והזיק לאחר שנת, חייב

לרב שפוטרי בחבט מודה בבור ברשותו. ומה שחייב בנתקל בקרקע והזיק באבן, כתבו הפוסקים דהיינו מדר"ג, דסו"ס בעל האבן עשה כל הנזק, ועי' יש"ש ב"ק פ"ג סימן י.

¹⁰ שו"ע ונו"ב שם תיא א

¹¹ (א) שו"ע סימן תי סעיף א, וכל תקלה שעשה והזיק אחר על ידו, הוא בכלל תולדות הבור, כמו שיתבאר בפרק הבא. ומה שאמרו בנמרא תחלת עשייתו לנזק, היינו שמתחלת עשייתו מוכן לנזק, אף על פי שאינו כונתו להזיק, והוסיף הערוה"ש שאפילו עשה הבור לצרכו, ומ"ש השו"ע ממונו, כבר כתבו התוס' דממונו לאו דוקא, עי' ביאור הגר"א.

ועי' ברכת שמואל ב"ק סי' י שדן כשאנסוהו להפור בור אם פטור (יש לעיין גם באש שעשה מתוך אונס, ועי' פרק ט הערה א), ולא דמי לנפלה כדו, דשאני התם שאין שם מעשה בור בידים.

ולהלן יתבאר שבין פותח ובין כורה, וכן בכל תקלה חייב משום בור, וכתב החו"א ב"ק סימן ב ס"ק יד שהמניח אבן ברה"ר והניח עליה כרים וכסתות, ובא אחר וסילקם, שהשני חייב משום כורה בור (ומסתפק שם לרב דאמר להבלו ולא לחבטו אם חייב בכה"ג), אלא שמסתפק בזרק גדי (דבכלי בלא"ה פטור בבור) מראש הגג והיו שם כרים, אם חייב המסלק משום בור, וכתב דקרקע עולם בלי מכשול אין לו דין בור, ואינו אלא כמסלק כרים שאינו אלא גרמא, כמו שנתבאר בפרק ג. עיין שם. ועי' קהלות יעקב ב"ק סימן ב, ועי' להלן הערה עה.

ולכאורה מסבירא כל נזקי בור אינן אלא גרמא, אלא שהתורה חייבתו, ואין לנו אלא מה שאמרה תורה, והרמב"ן בדד"ג כתב למ"ד מפקיר נזקיו פטור, שאין לחייבו מדר"ג, שהרי לא גרם לו נזק אלא שמדעתו בא לכאן, ואילו לא חייבה תורה בור לא היינו מחייבין מדר"ג, ועוד שהתורה פטרה בור ברה"ר מגזיה"כ, ובכ"מ דף נו כתב הרמב"ן להוכיח דפשיעה לא הוי כמזיק מדפטרה תורה פשיעה בבעלים ובעבדים (עי' דיני פקדון פרק א), ואין לחייבו אף מדר"ג, ונראה שזה יותר נוטה לתירוצו השני שפטור בור ברה"ר הוא מגזיה"כ, שהרי יתכן פשיעה כמעשה, וגם לא שייך הסברא שזה בא לכאן, שהרי קיבל עליו שמירה, וצ"ע, ועי' ברכת שמואל ב"ק סימן יח וסימן כד. ולענין נראה עוד דמ"ש הרמב"ן שמגזיה"כ פטור גם מדר"ג, היינו לשיטתו דדד"ג דינא הוא מדאורייתא, כמ"ש בפרק ג הערה ג, אבל אם גרמי קנסא הוא, לא שייך לומר שיש גזיה"כ לפוטרו.

בקצה"ח סי' שפו סק"י, וכן בסימן תי סק"א, משמע דבור הוי בכלל נזקי ממונו, ולדעת הפוסקים דגרמי של נזקי ממונו פטור (עי' פרק ד סעיף לח), ה"נ בבור, ועי' טבעה"ח סי' שפן, ובערוה"ש סימן תי סעיף ה נראה דס"ל שגרמי בבור חייב, וצ"ע.

בתוס' ב"ק דף ד ע"ב משמע שבור הנעשה ע"י אדם בכח שני אינו אלא גרמא, וכתב החו"א ב"ק סימן א סק"ה דאע"ג דכל נזקי בור אינם מכח אדם, אלא ע"י שהניח המים ברה"ר ואח"כ הוזק בהם, מ"מ בעשיית הבור בעינן כח אדם, ובדליל שנעשה בור ע"י התרנגול, היינו שהגביה את המזיק וקירבו להזיק (וכן באבסו"מ תחלת הנחתן בנג בא מכח אדם, וכן כיוצא בזה), אבל כשנטל הברוא ולא נגע במים לא מיקרי כח אדם, וע"כ כתב שאם המים יצאו בכח ראשון ונעשו בור במקום רחוק חייב, דכח ראשון הוי כאילו הגביה המים, והמים היוצאים אח"כ הוי כח שני ופטור (עי' פרק ג הערה א בהגדרת כח ראשון וכח שני), וכן בפתיחת בור, אף על פי שלא כרהו יש מעשה אדם, (עי' דרכי דוד שהאריך בביאור דברי התוס'), ולכאורה צ"ע הרי גם בבור שנכרה מאליו חייב, וצריך לומר דכל שהוא ממונו ונודע לו והיה לו לסלקו, חייב בכל אופן, וצ"ע.

וכתב עוד החו"א עפ"י זה שהמוציא בהמת חבירו לאבדה ורבעה ונעשית בור, המוציא חייב בנזקין, אבל פרץ גדר בפניה ויצאה ורבעה, פטור הפורץ, מפני שהבור נעשה בכח שני, עיין שם.

¹² והוא מה שאמרו אבנו סכיננו ומשאו שהניחו בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו, ובכמה מקומות מבואר דלאו דוקא רוח מצויה, אלא כל כח שעלול להוליך התקלה לרה"ר או למקום שזיק, כגון רגלי בהמה, וכן מצניע בכותל רעוע וכיוצא בזה

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

מדין בור, ואם נפל ברוח שאינה מצויה ה"ז אונס ופטור¹³, ואם נודע לו על התקלה והיה לו זמן לסלקה¹⁴ ולא סילקה חייב.

ג. דאפקרינהו ... שנה אחר מעורב בהו

תקלה שלו שהונחה בדרך אונס במקום שמזיק, אף על פי שנודע לו, אם הפקירה פטור¹⁵, אבל אם הונחה שם בדרך פשיעה, אינו נפטר במה שיפקיר התקלה¹⁶.

חפר בור ברשותו¹⁷ והפקיר רשותו ולא בורו, אף על פי שהפקיר אח"כ גם בורו חייב, שכל שחל עליו חיוב סילוק הבור אינו נפטר בהפקר, כיון שיש צד פשיעה במעשה ההפקר וחל עליו חיוב לסתמו, ושוב אינו נפטר במה שהפקיר גם בורו. וכן אם הניח תקלה ברשותו ואח"כ הפקיר רשותו ולא התקלה, לא יועיל מה שיפקיר אח"כ גם התקלה.

ד. בור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה ... שאין מעשיו

גרמו לו

¹³ שו"ע שם סעיף ב, וכתב הלח"מ דדוקא כשאינו יכול ליפול ברוח מצויה, אבל יכול ליפול הו"ל תחלתו בפשיעה וסופו באונס וחייב, ובחידושי צ"צ לב"ק העיר דהוי כתחלתו בכעין גניבה וסופו באונס, ולהלן כתב טעם אחר דכיון דילפינן במה הצד מבור, כל שבא שלא ע"י פשיעה שוב אינו דומה לבור, ואפי' בתחלתו בפשיעה פטור, עיין שם.

¹⁴ שבור שלא פשע בו נותנים לו זמן לשכור פועלים ועוד קולות, וה"ה הכא דהוי נפילת אונס.

¹⁵ שו"ע סימן תיא סעיף ב, כגון שנפלו ברוח שאינה מצויה, וכן בכל נפילת אונס, כגון שנתקל, כמ"ש בסימן תיד סעיף ד, ומ"מ חייב מדיני שמים, כמ"ש בשו"ע שם, ולכאורה נראה דה"ה בכל בור באונס.

¹⁶ שו"ע שם, וכתב החו"א ב"ק סי' א סק"ד דה"ה באבסו"מ שהניחם במקום התורפה וקודם שנעשו בור הפקירם חייב, ולאחר נפילה דנקט לאו דוקא, עיין שם.

¹⁷ בסמ"ע סימן תי סק"ה משמע שאף כשהפך בור ברשותו והפקיר רשותו ולא בורו, אף על פי שהפקיר אח"כ גם בורו חייב, שכל שחל עליו חיוב סילוק הבור אינו נפטר בהפקר, ולפי"ז צ"ל גם באסו"מ דלא מהני ההפקר לאחר שנודע לו, ומסתימת לשון השו"ע לכאורה משמע דמהני אף לאחר שנודע לו, וגם מדברי הראשונים בסוגיא מוכח כן (בדברי משפט כתב בשם הב"ח שאפילו היה לו פנאי לסלק מועיל ההפקר, ותמה דזה מיקרי לאחר נפילת פשיעה), וצריך לומר דשאני בור ברשותו והפקיר רשותו שיש צד פשיעה במעשה ההפקר וחל עליו חיוב לסתמו, ושוב אינו נפטר במה שהפקיר גם בורו, משא"כ בנפילת אונס שאין שום צד פשיעה אלא במה שנודע לו, וכיון שאין החיוב עליו אלא משום שהוא ממונו, נפטר בהפקר, ולפי"ז בהך דהניח תקלה ברשותו ואח"כ הפקיר רשותו ולא התקלה, לא יועיל מה שיפקיר אח"כ גם התקלה. פתחי חושו חלק ו פרק ח הכרה יב

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

הניח תקלה ברה"ר¹⁸ ונתגלגלה למקום אחר ע"י רגלי אדם, והזיק בשעת גלגול, חייב¹⁹ המגלגל בכל הנזק²⁰.

הנוהג במכוננית והתיזה אבן והזיקה, וכ"ש כשע"י המכוננית ניתזו מים מתוך שלולית שעל הכביש כשהמכוננית עוברת במהירות והזיקו חייב כאדם המזיק. אולם יש לדון שאם הם דברים קטנים שאינם נראים כל כך פטור²¹.

ואם האבן או המים שניתזו הונחו שם ע"י אדם, יש לדון אם שניהם חייבים²², או שהמניח חייב²³.

אך אם ניתזה האבן משום שנהג במהירות מופרזת²⁴, וכ"ש כשרואה שלולית מים במקום שבני אדם עוברים סמוך לו חייב, אפילו אם השלולית או התקלה הונחה ע"י אחר.

וכן בשלולית של מי גשמים המצוים בכבישים בימות החורף, והנוהגים נוסעים מבלי להתחשב בהולכי רגל ומתיזים מים ומקלקלים בגדי העוברים, ואף כשנוסע שלא במהירות מופרזת אין מקום לפוטרו משום שיש לו רשות לנסוע²⁵.

אם נתגלגל ע"י רגלי בהמה והזיקה בדרך הילוכה²⁶ הרי בעל הבהמה שותף לנזק מדין רגל²⁷, וכל אחד משלם חצי הנזק.

¹⁸ שו"ע ונו"ג שם ג,

¹⁹ והוא בכלל אדם המזיק, ולפי"ז חייב גם על הכלים, ונראה שאע"פ שא"א לנכות מהאדם פטור בעל התקלה, וכתב בערוה"ש דלא דמי לאדם ושור או אדם ובור דשניהם שותפים בנזק, שלא אמרו כן אלא באדם שלא בכונה, אבל כאן שפשע הוי ככוננת נזק. ולכן יש להזהר כשאדם רואה תקלה ברה"ר שיסלקה למקום שלא יבא לידי נזק, אבל כמה שמסלקו לצדי הרחוב אינו נפטר.

²⁰ ובשו"ע כתב בטעם חיוב המגלגל משום שהוא פושע בהזיק זה, ואף על פי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים, כתב הסמ"ע דכולי האי אין לו להשתגע בהליכתו שיתזו ויזיק דרך הליכתו, ופושע הוא וחייב בכולו, והוא מדברי התוס' והרא"ש. וכתבו התוס' שאין לחייב בעל התקלה מדין אש, משום שיש כאן מעשה אדם בר דעת, וכוננת דכל כח אדם בר דעת אינו ככח אחר מעורב, וכאילו נסתלקו מעשי ראשון.

²¹ פתחי חושן שם פרק ג הערה טז

²² ואף על פי שלגבי בור המתגלגל ברגלי אדם קיי"ל בסימן תיא סעיף ג שהמגלגל חייב בכל הנזק, שאני התם שהמגלגל פושע, וכמ"ש הסמ"ע שאין לו להשתגע בהליכתו ולהתיז תקלה (ע"י פרק ח), אבל הנוהג במכוננית באופן הראוי אין זה שגעון

²³ יש לומר שאין דרך נוהג במכוננית להתבונן במכשולים קטנים שאינם נראים, ויש לפוטרו דומיא דאדם שאין דרכו להתבונן בדרכים, וממילא חייב בעל התקלה בכל.

²⁴ דהוי כשגעון

²⁵ שלא פטרו המהלך ברשות אלא בהזק ולא בהזיק, והרי גם להולכי רגל יש רשות להלך במדרכה.

²⁶ שו"ע ונו"ג שם ד, ואם גלגלה בהמה דבר של הפקר שלא הונח שם ע"י אדם והזיק לאחר שנה, ה"ז בכלל איש בור ולא שור בור ובעל הבהמה פטור מכלום, אבל כשגלגלה דבר שיש עליו חיוב בור, כיון שהיה לו לסלקו ולא סילק ה"ז כבורה.

²⁷ ואיירי שהזיק בחצר הניזק, דאל"ה אין דין רגל ש"ך שם סק"א, וכתב באולם המשפט דהיינו כשהוא מחובר לגופה שיש לה דין רגל, וצ"ע. וכתב בערוה"ש שאם הוא ברה"ר בעל הבהמה פטור ובעל התקלה משלם הכל, ובמהרש"א הקשה דאם בחצר הניזק הרי אין דין בור, והיכי משכחת לה שיתחייב בשניהם, וכתב ליישב בדוחק דאיירי שהתיזה ברה"ר והזיקה ברה"י, עיין שם. ומשמע עוד בש"ך שם שאם הזיקה בדרך ביעוט שהוא

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

הזיקה בשעת גלגול דרך התזה²⁸, הרי בעל הבהמה חייב מדין צרורות²⁹, שאינו משלם אלא חצי נזק, שבעל הבהמה משלם חצי חיובו, והשאר על בעל התקלה. ולכן משלם בעל הבהמה רביע נזק ובעל התקלה ג' רביעי הנזק.

הזיק לאחר שנחה התקלה במקום אחר³⁰, בין שנתגלגל ברגלי אדם ובין ברגלי בהמה חייב בעל התקלה בכל הנזק כדין בור.

ה. כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהן בימות החמה אין להם רשות בימות הגשמים יש להם רשות אף על פי שברשות אם הזיקו חייבים לשלם

מתקנת יהושע כשהנחיל את הארץ שיהא אדם רשאי להוציא זבל בהמותיו לרה"ר בשעה שדרך לעשות כן, כדי שיהא נשוף ברגלי אדם³¹, אבל שלא בשעת הוצאת זבלים אסור, ואם הוזק בהם אחר, חייב לשלם, וכל הקודם זכה בהם³². ובזמננו שהרחובות והשווקים נקיים, אסור לעשות כן בכל עת, ואין להוציא זבליו לרשות הרבים³³.

משונה הו"ל קרן תמה ברה"ר שמשלם ח"ג, ולפי"ז משלם בעל הבהמה רביע נזק (ולאחר תפיסה) ובעל התקלה ג' רביע, ובערוה"ש משמע שבור המתגלגל לדעת הרבה פוסקים יש לו דין בור, ופטור על הכלים, וצ"ע.

²⁸ שו"ע ונו"כ שם ה

²⁹ ולפי מ"ש הרמ"א בסי' שצ סעיף י שבצרורות שיש להם בעלים חייב בעל הצרורות מדין אש, צריך לומר דכאן איירי בתקלה שהפקירה, אבל כשלא הפקירה חייב הוא בכל הנזק ובעל הבהמה פטור, וגם ברישא כשהזיקה דרך הילוכה כדין רגל נראה שבעל התקלה חייב בכל. פתחי חושן שם פרק ח הערה ו

³⁰ שו"ע ונו"כ שם ו רמ"א סימן שצ סעיף י, ומשמע בערוה"ש שאדם המגלגל יש לו דין גורם בנזקין, שאפשר שאילו היה נשאר במקומו לא היה מזיק, ונראה שמדין בור אין לחייב המגלגל, אף על פי שגלגלו יותר מג' טפחים, כיון שנעשה בשוגג, ואף על פי שהתוס' והרא"ש קראוהו משתגע, מ"מ אינו מזיד, ורק באדם המזיק חייב, וחייב בעל התקלה, אף על פי שלא הניחו במקום שהזיק, כיון שהניחו במקום שמצוי רגלי אדם ובהמה כרוח מצויה הוא. פתחי חושן שם הערה יט

³¹ שו"ע ונו"כ שם תיד ב.

³² רמ"א שם, אבל קודם שהוזק בהם אסורים משום גזל, וכתב בפעמו"ז דאין נ"מ אם הוציא ברשות או לא, דלעולם קודם שהוזק בהם אסורים ולאחר שהוזק מותר לזכות בהם. ונראה דדוקא בתבן וקש שיש בהם שבח מותר לזכות לאחר שהוזקו בהם, אבל בשאר תקלה לא מצינו שלאחר שהזיקו נעשו הפקר, ועי' תוס' דף כ ע"ב.

³³ ערוה"ש שם. ועיין פתחי חושן שם פרק ח הערה צה

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

ולא יוציא תבן וקש לרה"ר כדי שידרסו עליהם בני אדם וישביחו, ואם הוציא, קנסו חז"ל שיהא כהפקר וכל הקודם זכה, ואעפ"כ אם הוזק בהם אחר חייב לשלם³⁴.

במקום שדרך להוציא האשפה לרה"ר כדי לפנותם³⁵, מותר להוציאם סמוך לפנויים, וכן בזמננו³⁶ במקומות המיוחדים לאשפה, מותר לפנות לשם, אבל אם מקומות האשפה מלאים, אסור להוציא רק סמוך לשעת הפינוי, אולם אם אינו יודע, או שאינו יכול לכיין שעת הפינוי, וכ"ש כשמפנים בשעות הבוקר המוקדמות, אינו צריך להחזיק בביתו להמתין או לצאת בשעת שאינו נוחות, וכיון שנהגו כך, מותר גם לשפכן בסמוך למקומות המיוחדים כשהם מלאים, אבל כשאינם מלאים, יש להזהר שלא ישפוך רק לתוכן, וכ"ש שיש להזהר מלשפוך אשפה שלא במקומות המוכנים שם לפנותם, ואפילו כשאינו חשש היזק לבני רה"ר, עצם לכלוך רה"ר גורם נזק לבני רה"ר.

וכן במקומות³⁷ שאין ביבין למי שופכים מותר לשפוך מים ומי שופכין במקום שמתפזרין מיד, או ע"ד לפנותם מיד, וכן בימות הגשמים מותר³⁸, ומ"מ אם הוזק בהם אחר חייב לשלם³⁹.

מי שנתקלקל⁴⁰ אצלו הביוב, ומי השופכין של ביתו יוצאים לחצר או לרשות הרבים, צריך להשתדל לתקנו מיד, עד כמה שאפשר, אולם נותנים לו זמן⁴¹ כדי לשכור פועלים, ואם אינו מוצא אלא ביוקר, יכול להמתין עד שימצא בשער השוה, ואם הוזק בהם אחר, אם לא נודע לו, או אף לאחר שנודע לו ובתוך הזמן שיש לו כדי לתקן, פטור⁴², אמנם לאחר הזמן הזה, חייב בנזקו.

³⁴ שו"ע ורמ"א שם א, עי' בשו"ע שם בדין קנסו גופן משום שבהן ובאחרונים שם. וכתב בשו"ע שאע"פ שנעשו הפקר חייב בהם אם הויקו, משום שבפשיעה אינו מועיל הפקר, רמ"א שם ב.

³⁶ וכ"כ בערוה"ש, ויש להזהר בזה אפילו שלא ברה"ר אלא בכל מקום ציבורי. וכ"ש שיש להזהר מלשפוך אשפה או פסולת לתוך חצר או שדה חברו, שמלכלך רשותו של חברו, וגם גורם לו מירחה לפנותם. וביותר יש להזהר מלזרוק אשפה או פסולת בכיהכנסים וביהמדר"ר המקודשים, שזה בכלל בזיון בית הכנסת.

³⁷ רמ"א שם עפ"י דברי המרדכי דמה יעשה בשופכין שלו. וכתב בערוה"ש שבמקומות שיש ביבין מיוחדים למי שופכין ודאי אסור. ועי' שו"ע הרב ה' נזקי ממון סעיף כג.

³⁸ שו"ע ונו"כ שם תיב ה, וכתב בערוה"ש שמים נקיים מותר לשפוך אפילו בימות החמה, ולכאורה נראה דמה שהתירו בימות הגשמים אינו תלוי בעונת הגשמים, אלא בשעת גשמים ממש, ואין בתוספת המים שלו משום גורם נזק, ומ"ש הערוה"ש שמים נקיים מותר בימות החמה לא ידעתי מנין לו, ואפשר דאיירי כשאין המים גורמים שום נזק אלא משום לכלוך רה"ר, אבל אם גורמים נזק, או יוצרים שלוליות ורפש בודאי אסור. פתחי חושן שם הערה ק

³⁹ שו"ע שם וכן משמע שם תיד ב, דלא עדיף ממוציא זבלים מתקנת יהושע, ואעפ"כ כתב בשו"ע שם שאם הוזק חייב לשלם, וכמ"ש הסמ"ע שם שלא התנה יהושע שיהא פטור, עיין שם.

⁴⁰ פתחי חושן שם הערה קא

⁴¹ שיש לו הקולות שאמרו בדין בור שכסהו ונתגלה שלא מחמת פשיעה

⁴² דדמיא לבור שכסהו כראוי ואנוס הוא.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

אפילו במקום שיש מצוה להניח ברה"ר, אם הזיק חייב לשלם⁴³.

דף ו:

ו. הכותל והאילן שנפלו לרה"ר והזיקו פטור מלשלם נתנו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו בתוך הזמן והזיקו פטור לאחר הזמן חייב

כותל או אילן⁴⁴ שהיה בנוי כראוי ונפל מתוך אונס והזיק בשעת נפילה פטור⁴⁵.

אולם אם לא בנה כראוי ומחמת זה נפל חייב בנזקיה, גם בשעת נפילה מדין אש, וגם לאחר נפילה כדין נפילת פשיעה מדין בור⁴⁶.

⁴³ מאירי סוף פרק הכונס בשם הירושלמי כגון אלו שעושים סוכותיהם בפתח חנויותיהם בחוץ, אם הזיק בהם אדם חייבים דומיא דגר חנוכה בחוץ שחייב משום אש.

⁴⁴ רמ"א שם תמו א, וכגון שנפל מחמת זוועות או רוח או גשמים.

⁴⁵ שו"ע שם והוא לשון הרמב"ם וכפירוש המ"מ בדעת הרמב"ם דאיירי בשעת נפילה, ומדברי הרמ"א נראה שמפרש בדעת השו"ע שגם לאחר נפילה, אף על פי שהיה לו פנאי לסלקן פטור, ונראה שדייק כן ממ"ש לפי שאינם דומים לבור שהרי אין תחלתן להזיק, ולכאורה גם מדברי המאירי בפ' הבית והעליה נראה כן, שכתב, ואין זה דומה לשאר תקלות שברה"ר שכלן נקראות בור כשהפקירם, שזה וכיוצא בזה אפילו הפקיר אינו קרוי בור, הואיל ואין תחלתו לנזק, אבל מדבריו בב"ק נראה שסובר ג"כ שלאחר נפילה והיה לו זמן לסלק חייב, וכמ"ש הרמ"א, וצ"ע. ועי' מ"ז ובדברי משפמ.

⁴⁶ רמ"א שם דכיון שבתחלה לא בנאו כראוי הוי כתחלת עשייתו לנזק, לאפוקי בכותל בריא שנתרועע לא מיקרי תחלת עשייתו לנזק. פתחי חושן שם הערה ה, ועי' סימן שפ"ד סעיף ד כדין בנאי שלא סידר האבנים כראוי ונפלו והזיקו, ובפתחי חושן בדיני שכירות פרק ז הערה ס.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

ואם היה בנוי כראוי ונתרועע הכותל או האילן, וקבעו לו⁴⁷ בית דין⁴⁸ זמן לסתור ונפל תוך הזמן והזיק בשעת נפילה פטור⁴⁹, עבר הזמן שקבעו לו לסתור ולא סתר, ונפל והזיק בשעת נפילה חייב⁵⁰.

הזיקו הכותל או האילן לאחר נפילה, אם נפלו באונס, כגון כותל בריא, או תוך הזמן שקבעו לו, ולא נודע לו, או אפי' נודע לו אלא שלא היה לו פנאי לסלקו, או אפילו היה לו זמן לסלקו אלא שהפקירו, פטור, אבל לאחר שנודע לו והיה לו זמן לסלקו ולא סילקו, וגם לא הפקירו, חייב⁵¹.

⁴⁷ במשנה תנן נתנו לו זמן לקיץ את האילן ולסתור את הכותל, ומשמע כגמרא דהיינו ע"י ב"ד, ואמרו בגמרא (ב"מ דף ק"ח.) זמן ב"ד ל' יום, וכתבו הראשונים דהיינו כשנראה לב"ד שיכול לעמוד יותר מל' יום, אפי' אין נותנים לו יותר מל' יום, אבל אם נראה לב"ד שלא יוכל לעמוד ל' יום, נותנים לו זמן כפי הנראה להם וכן בדברים שקל להסירם אין נותנים לו זמן מרובה כמ"ש התוס' שם (ומבואר באו"ח סי' תקמ שכותל הנוטה ליפול מותר לסתרו בחוה"מ וחוזר ובונהו כדרכו, עיין שם).

⁴⁸ הטור לא הזכיר בדבריו ענין התראת ב"ד, אלא סתם וכתב התרו בו ומה שהזכיר בית דין כגמ' משום על ב"ד לדאוג עבור צרכי הרבים, אבל אם הותרה גם שלא ע"י ב"ד דינו כנתנו לו זמן, אמנם בב"י שהביא מתשובת הרשב"א משמע דוקא ב"ד והביאו הרמ"א שם וכתב, ודוקא שהתרו בו ב"ד, אבל בלא ב"ד, אף על פי שהתרו בו חביריו אינו כלום, דס"ל להרשב"א שלחייב משום מניעת הסרת מכשול הוא מדין בור, שתחלת עשייתו לנזק, וכותל או אילן בריא שאינו עומד להזיק אין לו דין בור, ומאליו נעשה, ומשום כך אי אפשר לחייבו, אלא שמ"מ יש ביד ב"ד לכופו ואז נעשה בור ומתחייב כשלא סילקו, ודבר זה אין כח ביד אחרים כי אם ביד ב"ד, משא"כ בנפלו גמליו ולא סילקו או שאר תקלות שהונחו ברה"ר, אף על פי שהונחו באונס, מיקרי תחלת עשייתן לנזק, ויש בו דין בור, ולכן אם לא סילקו חייב. ובתורת חיים בסוגיא שם כתב שוקא כשאינו ניכר לכל שהוא רעוע, שיכול לומר סבור הייתי שלא יפול, אבל כשניכר לכל א"צ התראת ב"ד, וכ"כ בד"ג כלל נא סימן טז בשם חסד לאברהם, ועיין פתחי חושן שם הערה נז

⁴⁹ שו"ע שם תטז א, וה"ז ככותל בריא שנפל, דכיון שנתנו לו זמן ולא עבר הזמן, הו"ל אנוס.

⁵⁰ שו"ע שם, ונסתפקו התוס' אם החיוב הוא מדין אש שהרי מוזיק בשעת נפילה, דומיא דאבנו סכו"מ, או מדין בור (ונ"מ לענין חיוב באדם וכלים וטמון), והכרעה הרא"ש שחיובו מדין בור, ולא דמי לאסו"מ שכח אחר מעורב בהם, אבל כותל ואילן מעצמן נפלו מחמת ריעותא, ועי' אבן האזל פי"ג מה' נז"מ ה' יג ובקהלות יעקב ב"ק סימן ג.

⁵¹ טור ורמ"א שם, כדן נזקין לאחר נפילת אונס, ולכאורה אין חולק על זה, וצ"ע למה כתב הרמ"א בלשון יש אומרים, וכן תמה בתה"ד, ובערוה"ש כתב שבאמת הרמב"ם חולק וסובר דכותל ואילן שאין תחלת עשייתן לנזק לעולם אין להם דין בור, ולשיטתו אפילו ידע שנפלו והיה לו שהות לסלקו, וגם לא הפקירו פטור, דאי לאו מדין בור לא מצינו חיוב משום מניעת סילוקו, ואף לאחר שנפלו, אבל הטור כתב דכל שנודע לו ולא הפקירו הו"ל ממונו שהזיק, שאפילו אחר מניח כליו ברה"ר במקום שיכולים להזיק חייב בעל הכלי לסלקו, כתב בערוה"ש שמדברי הטור למדנו שהמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס פטור אפילו כשהפקירו לאחר הזמן שהיה לו לסלקו, ולא אמרינן דמשעה שהגיע הזמן נעשה פשיעה ולא יועיל הפקר כמו לאחר נפילת פשיעה, דכל שתחלת הנפילה באונס לא מיקרי נפילת פשיעה, וסיים שהכלל הוא בכל שלא התרו בו לסלק או שהיה אנוס פטור בד' אופנים, הא' בשעת נפילה, הב' לאחר נפילה כשלא נודע לו, הג' כשנודע לו ולא היה לו זמן לסלקו, הד' אפילו כשהיה לו זמן אלא שהפקירו, ובנפילת פשיעה חייב בכלן, ובהתרו בו בב"ד ונתנו לו זמן ועבר הזמן ג"כ חייב בכלן, אפילו בשעת נפילה ולא נודע לו ולא היה לו פנאי והפקירו, ע"כ.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

נפלו לאחר הזמן שנתנו לו לסתור, והזיקו לאחר נפילה, אף על פי שלא ידע וגם הפקירו חייב⁵².

ז. לא בא הכתוב אלא לגבות לנזקין מן העידית ... שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק ... בדמזיק שיימינן

כבר התבאר במסכת גיטין דף מח: מט. ששלושה סוגי קרקעות נאמרו בגביית תשלומים. "עידית" – קרקע מעולה ומשובחת, "בינונית" – קרקע ממוצעת באיכותה, "זיבורית" – קרקע כחושה וגרועה.

ומדכתיב בניזקין (שמות כב פסוק ד) מיטב שדהו ומיטב פרמו וישלם, ומשמעות פשטיה דקרא משמע שזה שמשלם דהיינו המזיק⁵³ ישלם מיטב שדהו שיש לו, וכיון שאמרה התורה לתת לניזק מן המוטב שבנכסי המזיק, אמרו חז"ל⁵⁴ שאם רוצה הניזק מטלטלי י"א⁵⁵ שצריך המזיק ליתן לו, שכל דבר שקרוב למעות ניהא ליה לניזק וצריך ליתן לו, והיינו מטלטלים⁵⁶. וי"א⁵⁷ שיד המזיק על העליונה, שאף אם יש לו כסף או מטלטלי, אם ירצה לשלם בקרקע צריך הניזק לקבלו, אך שיתן לו מעידית שבנכסיו.

לפיכך כשהבית דין נזקקין להגבות לניזק מנכסי המזיק, רואין אם יש לו מטלטלין, אין יורדין לנכסיו למכור קרקעותיו⁵⁸, אלא יתן לו מטלטלין, ואם לא היו לו מטלטלין כלל או שלא היו לו מטלטלין כנגד כל הנזק, גובין השאר מן הקרקע מן המעולה שבנכסי המזיק⁵⁹ דמיטב שדהו כתיב, ואפילו היתה

⁵² שו"ע שם, דהו"ל נפילת פשיעה, ושוב אין הפקר מועיל, ובבאר הגולה מניה כן בדברי הרמב"ם.

⁵³ שו"ע ונו"כ הו"מ תיט א

⁵⁴ ב"ק ז:

⁵⁵ ב"י ולבוש שם, וכדעתם נקט בש"ך שם ב, ועיין תרומת הכרי שהביא ראה לדבריו

⁵⁶ דמטלטלי מיטב הוא דאי לא מזדבן בהאי מתא מזדבן במתא אחריתי משא"כ בקרקע

⁵⁷ סמ"ע שם א

⁵⁸ לשיטת הסמ"ע הנזכר משום דמסתמא ניהא למזיק לשלם במטלטלין מבקרקעות שהוא בר קיימא, ומשו"ה קאמר כשב"ד נזקקין משלמין מהמטלטלין, ולמדונו דאף אם אין המזיק לפנינו לגלות דעתו לשלם במטלטלים, אמרינן דמסתמא ניהא למזיק לשלם ממטלטלים, ואף אם הניזק צועק לשלם לו מקרקעות כמשמעות הקרא ממיטב שדהו, אין ב"ד שומעין לו.

⁵⁹ עיין פתחי תשובה שם א שהביא מחידושי הגאון רע"ק איגר וצ"ל בנימין מ"ה ע"ב [ד"ה המוציא] שכתב דנראה לו דהיינו אותן נכסים שהיה לו בשעה שהזיק דחל החיוב לשלם ממיטב שלו, אבל למה שקונה אחר שהזיק קודם העמדה בדין, אף דצריך לשלם מהם בתורת מיניה כו' [כדאיתא בב"ב דף קנ"ז ע"א], מ"מ ליכא עליהו דין תשלומי מיטב כו', ומסיים דצ"ע לדינא ע"ש

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

זיבורית של מזויק טובה בעידית של ניזוק אינו מקבל ממנו הזיבורית, אלא מגבין לו מעידית שבנכסי המזויק.

וכל זמן שימצא מטלטלין ואפילו טובין אין נזקקין לקרקע, אולם במטלטלין אפילו יש לו מטלטלי של כסף יכול לפורעו אפילו בסובין, שבמטלטלי כל דבר מיטב הוא, ושמין אותו כמו שיכול למוכרו מיד ובמקומו.

ח. דנגח תורא דידן לתורא דהקדש שור רעהו אמר רחמנא ולא שור של הקדש

שור של⁶⁰ ישראל שנגח שור של הקדש או של הקדש שנגח שור של ישראל פטור שנ' (שמות כא פסוק לה) וְכִי יִגַּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ, וכל הקדשים שחייבין עליהן מעילה הן שאין בהן דין נזקין. י"א⁶¹ שאף בנזקי שן ורגל פטור בהקדש, ויש מחייבים⁶² ומשלם מן המיטב.

ט. הרי עלי מנה לבדק הבית ... לא יהא אלא בעל חוב

מי שאמר⁶³ הרי עלי מנה לבדק הבית, ואין לו מה לפרוע אלא מן הקרקע, דינו כבעל חוב⁶⁴, והגזבר נפרע מן הבינונית.

⁶⁰ רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה א

⁶¹ רש"י כאן ד"ה שור רעהו: לכל שאר נזקין, ושם ט ב במשנה: בכולהו נזקין; תוס' שם ו ב ד"ה שור, ע"פ ירושלמי גיטין שם; רמב"ן גיטין מט א, ע"פ הירושלמי שם; רשב"א ב"ק ו ב וגיטין שם; שמ"ק שם בשם הר"ף ועוד. ומאירי שם בשם גדולי הרבנים (רש"י) וקצת חכמי הדורות כתב דכולהו ילפי מקרן והאי דנקט הכא דנגחיה וכו' אף על גב דהאי מיטב גבי אכילה כתיב משום דקרא דממעטינן מיניה הקדש בנגיחה כתיב ומכל מקום אף בשן ורגל ממעטינן ליה, ואף קצת חכמי הדורות כתבוה כן בחמישי של גיטין וכן נראה מדברי תלמוד המערב שאמרו שם במה אנן קיימין אי בשחזיק ואח"כ הקדיש הדא היא דתנינן הקדיש תשעים מנה והיה חובו מאה מנה ואם הקדיש ואח"כ חזיק הדא היא דתנינן שור רעהו ולא של הקדש תפתר בשור של הקדש שהיה רועה בתוך שדה הדיוט אמר ר' מונא אנן בעינן קרקע הקדש ואת אמרת שדה הדיוט אלמא אף בנזקי שן נאמר כן וההיא דהשואל מדרבנן אבל מן התורה כל מזיק להקדש באיזה מין של היוק פטור ⁶² יראה מדברי גדולי המפרשים ששור שלנו שאכל ערוגה של הקדש שהם חייבין ולענין זה הקדש והדיוט שוים הם ושדה אחר קרינא ביה לא נתמעט אלא מן הנגיחה דקרא דשור רעהו בנגיחה הוא דכתיב. במאירי כאן.

⁶³ פ"י הראב"ד לב"ק שם; מאירי כאן בשם גדולי המפרשים (הראב"ד); ומובא בשמ"ק כאן רמב"ן גיטין שם בשם י"א; שמ"ק ב"ק שם ד"ה נאמר בשם תוס' שנין וה"ר ישעיה ועוד.

⁶⁴ שנתחייבו נכסיו כמו בנותן שטר חוב להדיוט. קצוה"ח פז כא

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>